

**СОЦИАЛДЫК ИНТЕРНЕТ ТАРМАКТАРЫНЫН ИНСАНДЫН
КАЛЫПТАНЫШЫНА ТИЙГИЗГЕН ТААСИРИ**

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ

THE INFLUENCE OF SOCIAL NETWORKS ON PERSONALITY FORMATION

***Аннотация.** Бул макалада социалдык тармак, интернет жөнүндө сөз болмокчу. Макаланын негизги мазмунун Нарын шаарындагы С.Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик университетинин “чет тилдери жана компьютердик системаларды программалоо” жана “педагогикалык” орто кесиптик окуу жайларынын студенттери тарабынан алынган сурамжылоонун натыйжалары түзөт.*

***Аннотация.** В этой статье пойдет речь о социальных сетях и Интернете. Основное содержание статьи составляют результаты анкетирования студентов факультетов «Иностранные языки и программирование компьютерных систем» и «педагогических» средних профессиональных училищ Нарынского государственного университета имени С. Нааматова в Нарыне.*

***Abstract.** This article will talk about social networks and the Internet. The main content of the article is made up of the results of the survey taken by students of "foreign languages and programming of computer systems" and "pedagogical" secondary vocational schools of Naryn State University named after S. Naamatov in Naryn.*

***Түйүндүү сөздөр:** интернет, социалдык тармак, контент, студент, блогер, катталуучу ж.б.*

***Ключевые слова:** интернет, социальная сеть, контент, студент, блогер, регистрант и т.д.*

***Keywords:** internet, social network, content, student, blogger, registrant, etc.*

Адамдардын социалдашуу процессине социалдык тармактардын таасири көйгөйү ачык көрүнүп турат. Акыркы кездери массалык маалымат каражаттарында социалдык тармактар жаштардын жана адамдардын ден соолугуна зыян келтирип, азыркы муундун көңүлүн алдырып жатканы тууралуу маалыматтар көбүрөөк чыга баштады. Ал эми мен активдүү колдонуучу катары социалдык тармак бизге керектүүбү, керектүү болсо кайсыл жактары пайдалуу, зыяндуу болсо кайсыл жактары зыяндуу экенин жана ошону менен бирге инсандардын калыптанышына кандайча таасирин тийгизет деген суроолорго жооп алуу менен бирге изилдөө ишимди жүргүзгүм келди.

Учурда социалдык тармактар адамдардын жашоосунда чоң роль ойнойт. Күн сайын миллиондогон адамдар баарлашышат, жолугушууларды түзүшөт, социалдык тармактарда маалымат издешет, көчөдө сейилдөөлөргө, коомдук жайларга барууга жана досторуна барууга көңүл бурбай, мунун баарын социалдык тармактардагы виртуалдык жашоо менен алмаштырышат. Бул үзгүлтүксүз позитивдүү нерсе жана абал деп көптөрү айтышат, анткени социалдык тармактардан ырахат алган инсандарыбыз көп, ал эми терс жактары азыраак деп ойлошот.

Бүгүнкү күндө социалдык тармактарсыз заманбап өспүрүмдөрдү жада калса чоң адамдарды элестетүү мүмкүн эмес. «Одноклассники», «Tiktok», «Instagram» мектеп окуучуларынын аң-сезимин ушунчалык толтургандыктан, азыр кокусунан таанышуулар болбой койбойт, бардык жолугушуулар интернет аркылуу пландаштырылган. Өспүрүмдөр эрте балалык кезинде эле социалдык тармактарга көз каранды болуп калышат. Үч жаштан баштап балдар өз алдынча компьютерди күйгүзүп, сүйүктүү оюндарын көчүрүп ойной алышат, ал эми мектептен баштап эле социалдык түйүндөргө катталып, жаңы тааныштарды издеп башташат.

Маалыматтык чөйрөнүн пайда болушу жана өнүгүшү олуттуу жалпы коомдун баалуулуктар системасынын өзгөрүшүнө таасирин тийгизген жана өзгөчө заманбап адамдын жашоолоруна да таасирин берет. Жаңы технологияларды ишке киргизүү биринчи кезекте социалдык, экономикалык жана маданий жабыр тарткан адамдын негизги керектөөлөрүн канааттандыруучу коомдун подсистемалары.

"Социалдык тармак" термини Интернет жана заманбап интернет тармактары пайда болгонго чейин, 1954-жылы Манчестер мектебинин социологу Джеймс Барнс тарабынан киргизилген. Биринчи компьютердик социалдык тармактар, таң калыштуусу, социалдык байланыштарды түзүү жана колдоо үчүн электрондук почтага айланган компьютердик байланыш каражаттарын колдонгон адамдардын ошол эле топтору болгон. Бул 1971-жылдын 2-октябрында - алыскы компьютерге биринчи билдирүү жөнөтүлгөн күнү болгон жана социалдык тармактын биринчи колдонуучулары ARPANet тармагындагы аскер кызматкерлери болгон.

Ал эми социалдык тармактар тууралуу түшүнүк бере кетсек, социалдык тармак – бул кандайдыр бир критерийлер менен байланышкан адамдардын же уюмдардын тобунан турган структура. Албетте, интернет заманында социалдык тармак адамдар бири-бири менен баарлашып, ар кандай маалыматтарды бөлүшө ала турган платформа же веб-сайтка айланды. Азыркы учурда адамдардын көптөгөн сандары социалдык тармактарды колдонуп, алардан көптөгөн маалыматтарды ала алышат. Аларды колдонуу мүмкүнчүлүгү кенен жана адамдардын жаш өзгөчөлүгүнөн көз каранды эмес. Демек, социалдык тармактарды карысынан баштап, жаш адамдар активдүү колдонуучулар боло алышат.

Ал эми интернет жөнүндө сөз кылсак, Интернет адамзаттын жашоосуна терең бекем орун ээледі. Азыртадан эле көптөгөн адамдар өз жашоосун бул белгилүү дүйнөлүк тармаксыз элестете алышпайт.

Аймактык компьютердик тармактар деп да аталган Wide Area Networks (WAN) чоң аймакка - аймактын, региондун, өлкөнүн, континенттин же бүткүл жер шарынын чегинде чачырап кеткен көп сандагы акыркы абоненттерге өз кызматтарын көрсөтүү үчүн колдонулат.

Заманбап Интернет - бул колдонуучуга дүйнөнүн каалаган жеринде жайгашкан адамдар менен баарлашууга, керектүү маалыматты тез жана ыңгайлуу табууга жана жалпыга маалымдоо үчүн жарыялоого мүмкүндүк берген жогорку технологиялуу система катары саналат.

Бүгүнкү күндө дээрлик бардык жашоо процесстери онлайн түрдө, башкача айтканда адамдар адамдар менен таанышуу, чаттарда жана мессенджерлерде баарлашуу, оюндарды ойноо, сатып алуу жана сатууларды жүргүзүү, келишимдерди түзүү, илимий иштерди жүргүзүү, кино көрүү ж.б.у.с менен жүрөт. Дал ушул онлайн түрүндөгү башкача айтканда интернетти колдонуу менен социалдык тармактардын көптүгү адамдардын жашоосуна да таасирин берип келет.

Маалыматтык технологиянын үзгүлтүксүз жана чоң ылдамдыкта өнүгүшү жаңы маалыматтык коомчулукту сүрөттөө үчүн керек экендигин маалымдайт. Бул боюнча изилдөөлөрдү биз З.Бурмандын, Д.Беллдин, М. Кастельстин, Маклюэндин жана Т.Парсонстун эмгектеринен толук ала алабыз.

Баалуулуктардын теориясын иштеп чыгууда жана алардын структурасын, динамикасынын баалуулугун изилдөө боюнча эмгектерди С.С.Бубуновдун, Д.А. Леонтьевдин, М.Рокичанын эмгектеринен таба алабыз.

Инсандын виртуалдуу социалдаштыруу маселелерин А.И.Асеев, Е.П.Баткеев, С.И. Бондаренко, А.В. Вараксин, О.А. Зорина, А.И. Козыревская, Т.Д. Марциновская, В.А. Плешаков, М. С. Чканов жана Л.В. Янковская аттуу психолог, педагогдор карап чыгышкан. Изилдөөчүлөрдүн эмгектери биздин изилдөө ишибиздин теориялык бөлүгүн деталдуу көрсөтүүдө чон роль ойноду десем жаңылышпайм.

Ал эми практикалык бөлүккө өтсөк, изилдөөнүн максаты – социалдык интернет тармактардын инсандын калыптанышына тийгизген таасирлерин ар тараптуу изилдөө. Бул максатка жетүү үчүн төмөнкү милдеттерди чечүү зарыл болгон:

1. Адамдын алардын ичинде жаштардын негизги баалуулуктарынын системасын аныктоо.
2. Алардын пайда болушуна таасир этүүчү негизги каналдарды изилдөө.
3. Социалдык тармактарды колдонуунун интенсивдүүлүгүн аныктоо;
4. Адамдардын пикирлерине жана баалуулуктарына көбүрөөк таасир эткен социалдык тармактардагы блогерлердин таасирин респонденттердин берген жоопторуна жараша аныктоо.
5. Виртуалдык артыкчылыктарга, социалдык тармактарды колдонуунун узактыгын жана аларды колдонуу максаттарын аныктоо;
6. Социалдык тармактарды колдонуучулардын жашоолорундагы баалуулуктарды аныктоо;
7. Социалдык тармактардан четтөөгө даяр болгон адамдардын деңгээлин аныктоо.

Маалыматтарды чогултууда бланка түрүндөгү сурамжылоо сунушталган. Сурамжылоонун респонденттеринин басымдуу бөлүгүн С. Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик университетинин студенттери жана педагогикалык, чет тилдери жана компьютердик программалоо кесиптик орто окуу жайларындагы студенттер ээледі. Андан сырткары, айрым окутуучулар жана башка коомчулуктагы адамдар да катыша алышты. Жалпы жолунан сурамжылоого 106 катышуучу респондент катары жоопторун беришти.

Пикирлердин көз карандысыздыгын камсыз кылуу үчүн анкета анонимдүү түрдө жүргүзүлдү. Анкетага 11 суроо киргизилди жана ар бир суроого жооптордун 3төн 13кө чейинки варианттары сунуш кылынган.

Сурамжылоонун сандык жыйынтыктары таблицада аркылуу чагылдырылып кетели. Таблица №1

Социалдык тармактын колдонуучулары бир жыл ичинде дагы 400 миңге көбөйүп, 3 миллион 600 миңге жеткен. DataReportalдын анализине ылайык, Кыргызстанда эң көп Instagram тиркемеси колдонуучулары аныкталган. Ал эми биздин изилдөөбүздүн сурамжылоонун жыйынтыгынан улам чындыгында жаштар арасында эң көп колдонулган социалдык тармак Instagram тармагы деп аныкталды.

Социалдык тармактарды колдонууда кандайдыр бир деңгээлде адамдын жашоосундагы баалуулуктардын азайышы изилдөөлөрдө талкууланган жана ой-пикирлер берилген. Бул жерде адамдардын социалдашуу маселелери жана ага таасир эткен агенттер бар экендигин билебиз.

Социалдык тармактар, албетте, убактыбызды үнөмдөө менен жашообузду жөнөкөйлөтүп, моралдык маанайыбызды колдоп, кызыккан адамдар менен баарлашууга, маалымат булагы катары кызмат кылууга жана бош убактыбызда жардам берет. Алар, албетте, өнүгүүсүн улантат. Прогресс бир орунда турбайт. Бирок чындыгы адамдык баалуулук катары баарлашууну, жылмаюуну жана жылуу көз карашты эч нерсе алмаштыра албасын унутпашыбыз керек.

Социалдык тармактар азыр бүткүл заманбап дүйнө таянган байланыштарга негизделген. Социалдык тармактар адамдардын муктаждыктарын канааттандырууга жардам берет, айрыкча негизгилеринин бири - баарлашуу муктаждыгы. Социалдык тармактарды колдонуунун көптөгөн себептери бар жана алардын негизгилери:

- 1) жеке пайда;
- 2) кол алдындагыларды башкаруунун кыйла ыңгайлуу модели;
- 3) маалымат алмашуу;
- 4) байланыш;
- 5) көңүл ачуу (музыка угуу, видео көрүү, оюндарды ойноо); 6) кирешелер.

Бирок социалдык тармактарда оң сапаттардан тышкары терс жактары да бар. Алар өтө көп убакытты талап кылышат, эң жаманы, кээ бир адамдар аларга көз каранды болуп калышат. Мындай абалдын пайда болушунун себеби, адистердин айтымында, адамдын өзүнө ишенбөөчүлүк. Бул хобби өспүрүмдөр, айрыкча жаш балдар үчүн эң коркунучтуу.

Социалдык тармактардын адамдын инсандыгына таасирин так баалоо мүмкүн эмес. Албетте, ар бир нерсенин оң жана терс жактары болот.

Бирок, ошентсе да, социалдык тармактар мурунтан эле ооруга айланган деп эсептейм. Кээ бир социалдык тармактарда катталбаган өспүрүмдү табуу кыйын. Эң жаманы, дээрлик бардыгы ушул эле тармактарга көз каранды. Алар көп реалдуу убакытты талап кылса да, анын жүрүшүндө адам көптөгөн кызыктуу нерселерди жасоого жана көрүүгө убакыт таба алат.

1-суроо		2-суроо		3-суроо		4-суроо		5-суроо		6-суроо		7-суроо		8-суроо		9-суроо		10-суроо	
сан ы	%мн	сан ы	%	сан ы	%	сан ы	%	сан ы	%	сан ы	%	сан ы	%	сан ы	%	сан ы	%	сан ы	%
1.87	80.55 %	1.10 7	93.07 %	1.23	21.29 %	1.67	62.03 %	1. 62	57.40 %	1. 89	82.40 %	1. 30	27.77 %	1. 65	60.18 %	1. 12	11.11 %	1. 73	67%
2.3	2.77%	2.1	0.92%	2. 75	69.44 %	2.10	9.25%	2. 46	42.59 %	2.2	1.05%	2. 52	48.14 %	2. 26	24.07 %	2.26	24.07 %	2. 36	33%
3. 12	11.11 %	3.0	0%	3. 91	84.25 %	3. 79	73.14 %	3.0		3.2	1.85%	3. 15	13.88 %	3.2	1.85%	3. 44	40.74 %	3. 50	46%
4.6	5.55%			4. 101	93.51 %	4. 42	38.88 %			4.7	6.48%	4.2	1.85%	4.6	5.55%	4.8	7.40%	4. 62	57%
				5. 13	12.03 %	5. 55	50.82 %			5. 14	12.96 %					5.9	8.33%	5. 46	42%
				6.3	2.77%	6. 13	12.03 %			6.0	0%							6. 58	53%
				7.2.	1.85%	7. 23	21.29 %											7. 17	15%
				8.0	0	8.0	0%											8. 45	41%
				9. 10	9.25%													9. 35	32%
																		10. 5	04%
																		11. 1	0.92 %
																		12. 1	0.92 %
																		13. 2	1.85 %

Адамдар мындан ары жашоосун интернетсиз элестете албайт. Өздөрү байкабай реалдуу жашоону виртуалдык кылып өзгөртүп, ошону менен өздөрүнө зыян келтиришет.

Мен өзүм социалдык тармактарда катталганмын жана ал жерде ар кандай курактагы жана кесиптеги миллиондогон адамдар отурушат деп ишенимдүү айта алам. Менимче, муну тез арада чечүүнү талап кылган глобалдык көйгөй катары кароого болот. Ал эми баары өзүбүздөн гана көз каранды: бул жашоону "чыныгы" же "виртуалдуу" кантип жашоону чечкенибиз өзүбүздөн деген пикирди бергим келет.

Бул изилдөөнүн негизги гипотезасы заманбап студент жаштардын баалуулук багыттарынын структурасы жаңы медианын таасири астында өзгөрөт деген божомол болгон. Биз жаңы медиа жана социалдык тармактарды колдонуучулардын баалуулук багыттарынын трансформациясына таасир этүүчү факторду катары социалдык тармактардагы жаштардын социалдашуу боюнча виртуалдуу агенттери.

Изилдөө айрым топтордун баалуулуктарынын маанилүүлүгүнүн ортосундагы байланышты көрсөтүү жана жаш өзгөчөлүктөрү боюнча жашоолорундагы баалуулук катары чоң адамдар үчүн кесиптик өнүгүү жана жакын адамдар менен байланыш түзүү болсо, жаштар арасында сурамжылоого катышкан респонденттердин көбү жакын адамдар менен байланыш түзүүсү жана маалыматтарды издөөсү көрсөткүчүн билдирди. Ошол эле учурда респонденттердин абдан көп бөлүгү социалдык тармактарды үзгүлтүксүз, күнүгө колдонуу аныкталды.

Биз социалдык тармактардагы блогерлердин заманбап студент жаштардын баалуулуктарынын калыптанышына таасир этет деген кошумча гипотезаны койдук. Изилдөө учурунда бул божомол да тастыкталды. Изилдөөдө сурамжылоого катышкан респонденттердин орточо пайызы блогерлердин иш алып баруулары коомчулуктун көз-карашын, ой-пикирин, максаттарын жана каалоолорун өзгөртөөрүн аныктай алдык. Демек, изилдөөнүн жыйынтыгына таянып келечек муундардын социалдашуусуна виртуалдуу агенттер түздөн-түз тескери таасир этүү коркунучу бар экендигин баса белгилейбиз.

Жыйынтыгында, социалдык тармактын колдонулушу менен жаштардын инсан катары калыптанышында төмөндөгүдөй жакшы таасирин берет:

1. Издөө ылдамдыгынын жогору болуусу;
2. Байланыш жана маалымат алмашуунун жеңилдиги;
3. Кызыкчылыктардын чөйрөсүн оной түзүү;

Ал эми терс жактары же социалдык тармактарды колдонууда жаштардын инсан катары калыптанышына терс таасирин берүүчүлөр:

1. Көп убакыт кооротуу;
2. Чыныгы дүйнөдөн четтөө коркунуч
3. Жеке адамдын деградациясы;
4. Коомдук байланыш көндүмдөрүн жоготуу;
5. Көз карандылыктын ыктымалдыгы;

6. Социалдык тармактар шылуундардын жана кара ниеттердин иш чөйрөсүнө туш болуу коркунучу;

7. Ден соолукка зыяндуулук;
8. Жумушка болгон мотивацияны жоготуу.

Сөзүбүздү жыйынтыктап жатып, социалдык тармактардын адамдын инсандыгына таасирин так баалоо мүмкүн эмес. Жогорудагы көрсөткүчтөргө таянып социалдык тармактардын ченеми менен колдонулбашы жогорудагыдай тескери таасирин берет деген жыйынтыкка келе алабыз.

Адабияттар:

1. Доклад «Влияние социальных сетей на развитие личности школьников подростков» <https://nsportal.ru/ap/library/drugoe/2017/06/07/issledovatel'skaya-rabota-vliyanie-sotsialnyh-setey-na-razvitiye>

2. Мангейм К. Проблема поколений / К. Мангейм // Новое литературное обозрение. – 1998. – № 2. 13 – стр.

3. Мейри Маккион, Бен Ден “Интернет боюнча жол көрсөткүч” 2003 – Сорос Кыргызстан Фонду - 4- бет

4. Новиченко О. В. Ценностные ориентации современной Российской молодежи / О. В. Новиченко // Современная наука: Актуальные проблемы теории и практики. – 2013. – № 3–4. 4 – стр.

5.

https://kaktus.kg/doc/15366_socialdyk_tarmaktar_ospyrymdordyn_ozyn_ozy_baaloosyna_kanday_taasir_ete_t.html

6. <https://sputnik.kg/20230830/kyrgyzstanda-tik-tok-kyzmatyn-chektoo-chechimi-kabyly-alyndy-1078207550.html>